

Гуманітарно-педагогічний коледж
Мукачівського державного університету

Тарновецький І. М.

Акомпанемент.

Пісні шкільного репертуару в супроводі баяну.

Методичні рекомендації

Мукачево 2020

УДК: 37.016:781.66:780.647.2(072) (075.8)

Авторський знак М54

Протокол №7 від 28.02.2020р.

Ухвалено та рекомендовано до друку методичною комісією гуманітарно-педагогічного коледжу Мукачівського державного університету.

У навчально-методичному посібнику розглядаються питання теорії і практики техніки створення акомпанементу, представлені методичні рекомендації щодо самостійного опанування творчих завдань.

Посібник розрахований на студентів середніх спеціальних і вищих закладів освіти, викладачів, учителів музики загальноосвітніх шкіл, музичних керівників дошкільних закладів освіти.

ЗМІСТ

Вступ.

1. Психологічні засади музичної творчості.
2. Створення акомпанементу як творчий процес.
3. Методичні рекомендації до створення акомпанементу.
 - 3.1. Завдання створення акомпанементу.
 - 3.2. Читання нот з листа.
4. Висновки
5. Література.
6. Нотні додатки.

Вступ

В умовах сучасного навчального процесу педагогічного закладу все більшої актуальності набуває самостійна робота. Сучасна концепція професійної підготовки вчителя музики орієнтує вищу школу на розвиток творчої особистості майбутнього вчителя. Тому традиційних знань, умінь і навичок з дисциплін музично-теоретичного циклу недостатньо для реалізації творчого потенціалу спеціалістів, необхідно шукати нові резерви змісту професійної освіти, що сприятимуть актуалізації і креативності студентів у самостійній роботі.

На аудиторних заняттях із гармонії і сольфеджіо більше уваги приділяється засвоєнню теоретичних і методичних засад курсу, розвитку й тренуванню спеціальних музичних здібностей. На жаль, створенню акомпанементу, як важливій формі самостійної роботи, приділяється не достатньо уваги у навчальних планах музичних шкіл. Випускники спеціальних музичних закладів часто не спроможні підібрати на слух мелодію та акомпанемент до неї., студенти, які з успіхом виконують інші види роботи, виявляються безпорадними перед творчим завданням навіть після вивчення практичного курсу.

Студентам для успішного створення акомпанементу необхідно самостійно поглибити знання щодо виражальних можливостей мелодії, закономірностей гармонічної мови, формотворчої ролі гармонії у комплексі з іншими музичними компонентами. Така форма роботи є також дієвим засобом виховання музичного слуху, впливає на розвиток гармонічного слуху, ладового відчуття і виразного інтонування, активізує творчо-практичні форми музикування.

1. Психологічні засади музичної творчості.

Комплекс здібностей учителя музичного мистецтва має включати як педагогічні здібності, так і спеціальні музичні: музичний слух, відчуття ритму, музичну пам'ять і уяву (відтворювальну та творчу).

Специфіка музичної діяльності вчителя музики в її багатогранності і включає три аспекти діяльності – слухацький, виконавський і творчий. Створення акомпанементу до пісенних мелодій – це той творчий метод, що розвиває спеціальні музичні здібності, творчу уяву та творчу ініціативу.

Аналізуючи будь-яку структуру здібностей необхідно виходити з того, що здібності загальні та спеціальні невід'ємні від інших властивостей особистості, від індивідуальних особливостей людини – темпераменту, сили волі, нахилів, інтересів.

Виходячи з єдності емоційного і слухового компонентів музикальності, виділяють чотири види основних музичних здібностей:

1. Музичний слух - здібність сприйняття і емоційного переживання ладо-висотних, тембрових, динамічних та інших музичних ознак.
2. Відчуття ритму - здібність сприйняття і переживання ритму.
3. Музична пам'ять - здібність зберігати у пам'яті, розпізнавати, представляти і відтворювати музику.
4. Музична уява (здібність відтворити музику внутрішнім слухом під час читання нот з аркуша).

Відомо, що всі музичні здібності розвиваються тільки у специфічній діяльності. Для створення акомпанементу важливого значення набуває саме творча уява.

Творча музична уява має свої закономірності – психологи ділять уяву на дві форми – відтворювальну та творчу.

Уже під час сприйняття і запам'ятовування аналіз дозволяє виділити деякі загальні, найсуттєвіші риси об'єкту і відкинути несуттєві.

Першою стадією творчого процесу є навмисний і ненавмисний аналіз великої кількості фактів і відбір тих, які відповідають меті. Наприклад, для того, щоб створити або зімпровізувати наспів, тему, мелодію, необхідно уявити собі мотив із урахуванням ладових зв'язків звуків, ритмічної основи, інтонаційного складу, напрямку руху мелодії, її кульмінації, об'єму та жанрових особливостей.

На заняттях з гармонії важливим є те, що творчі завдання створюють атмосферу зацікавленості, іноді навіть творчого змагання, виникає стан емоційної схвильованості, підйому, який захоплює всіх. Творчий процес тісно пов'язаний із переживанням музичних образів, активним станом, викликає позитивні емоції, інтерес, які сприяють кращому запам'ятовуванню музичного матеріалу. Творча діяльність за умов створення емоційно-позитивної атмосфери спонукає до подальшого самостійного навчання, виконавства, потреби у творчості.

2. Створення акомпанементу як творчий процес.

Однією з форм творчої роботи з гармонії є створення (підбір) акомпанементу до дитячих пісень на фортепіано, що уможливорює використання на практиці теоретичних знань з курсу гармонії. Студент має створити гармонічне “оточення”, в якому б максимально розкрилися виражальні можливості мелодії. Створення акомпанементу допомагає глибше зрозуміти закономірності гармонічної мови, повніше усвідомити виражальну та формотворчу роль гармонії у комплексі інших компонентів музики в художньому цілому.

Акомпанемент (франц. accompagnement від accompagner – супроводжувати) означає:

1) музичний супровід сольної партії або партій. Може бути інструментальним і вокальним (вокальний акомпанемент сольних вокальних партій);

2) всі голоси музичного твору, які супроводжують ведучу мелодію. Зустрічається у будь-якому гомофонному творі.

До акомпанементу умовно відноситься також супровід пісні, танцю або ходи ударними інструментами, витриманим звуком або співзвуччям (наприклад волинкова квінта), гетерофонне варіювання мелодії, строгі дублювання, а також інструментальний супровід, який дублює в унісон вокальні голоси.

Починаючи з 60-х років XVIII століття імпровізований акомпанемент почав витіснятися акомпанементом, що повністю виписувався композитором, так званий “облігатний”. (Obligato – облігато іт., від лат. obligatus – обов’язковий, неодмінний.) Акомпанемент obligato склався у творчості засновників віденської класичної школи і не передбачав імпровізаційності.

Для того, щоб визначити причини та характер труднощів, пов’язаних з опануванням техніки створення (підбору) акомпанементу, а також виробити деякі практичні рекомендації щодо розвитку цієї навички, необхідно усвідомити найважливіші особливості створення акомпанементу за інструментом як специфічного виду практично-творчої діяльності.

Основними передумовами оволодіння ним є:

1) розвиток навичок виконавсько-творчого володіння музичним матеріалом (виконавська техніка);

2) формування навичок перетворення музичних образів на внутрішні слухові уявлення;

3) високорозвинена слухова підготовка, в якій особлива увага повинна приділятися формуванню усвідомлених музичних уявлень, активного мелодичного та гармонічного слуху, музичного мислення, почуття форми;

4) багатий та різноманітний музично-слуховий досвід, який передбачає знання метро-ритмічних, фактурних, структурних стереотипів музики;

5) здатність до перетворення наявних у пам’яті акордово-гармонічних зворотів і послідовностей та створення на їх основі нових;

б) засвоєння певних норм і їх реалізація у звучанні на музичному інструменті.

Перешкодою для створення акомпанементу є:

1) слабка теоретична й практична підготовка з гармонії. Навіть уміння вільно, невимушено грати технічні вправи ще не є запорукою успіху. Найголовніше тут – творче володіння музичним матеріалом, уміння відчутти кожний елемент гармонії як інтонацію, як частку живого музичного організму. Акорд, послідовність акордів, мелодичний зворот, ритмічна або фактурна фігура повинні настроювати на ту чи іншу емоційну хвилю, пробуджувати творчу фантазію, викликати ті або інші жанрові асоціації.

2) Істотною причиною труднощів є відсутність почуття логіки гармонічного розвитку. Часто студенти сприймають гармонічний матеріал як конгломерат не пов'язаних функціональною логікою акордів: співзвуччя „нанизуються” одне за одним, а ціле випадає з поля зору. Необхідно мислити не окремими акордами, а цілими зворотами (“блоками”), ясно відчуваючи й усвідомлюючи їхнє місце та роль у побудові музичної форми.

3) Звичка користуватися тільки готовими “наборами” акордів призводить до схематизму та штампу, що гальмує розвиток творчої фантазії, тому потрібно прагнути до збагачення гармонічної основи акомпанементів через варіювання засобів гармонії, метро-ритму, фактури.

Необхідно усвідомити, що навчальний твір (пісня) є моделлю художнього твору.

Він має бути виразним, жанрово визначеним, струнким за формою, ясным за логікою ладо-гармонічного й тематичного розвитку. Варто звертати увагу на взаємозв'язок елементів музичної мови, аналізувати (хоча б на елементарному рівні) прийоми розвитку музичного матеріалу. Зважаючи на труднощі, пов'язані з побудовою музичного цілого, рекомендується поетапно оволодівати гармонічними засобами у взаємозв'язку з іншими музичними компонентами (мелодією, фактурою, метро-ритмом).

3. Методичні рекомендації до створення акомпанементу.

Комплексний творчо-практичний підхід до створення акомпанементу стає можливим лише на основі тісних між предметних зв'язків: музичного інструменту, елементарної теорії музики, сольфеджіо, гармонії, аналізу музичних форм, музичної літератури. Він вимагає систематичної домашньої роботи, правильного співвідношення інструктивних і творчих форм роботи.

В основі методики створення (підбору) акомпанементу лежить принцип послідовного ускладнення творчих завдань. На початку творчої роботи поставлені перед студентами завдання мають чітко окреслені умови та мінімум вихідних даних. Надалі можливості для самостійної творчої роботи розширюються.

3.1. Завдання створення акомпанементу

Варто зазначити, що у підході до мелодії необхідно виходити із розуміння її як багатомірної структури, що створюється одночасно із гармонічним супроводом.

Завдання створення акомпанементу полягає у тому, щоб створити гармонічне “оточення”, в якому могли б максимально розкритися виражальні можливості мелодії. “Реконструкція” гармонічного оточення (з урахуванням можливого гармонічного забарвлення мелодії) вимагає:

- відчуття національних, жанрових і стилістичних рис мелодії;
- уміння розібратися в її інтонаційних, метро-ритмічних, структурних властивостях, у характері мелодичного руху;
- розуміння місцезнаходження кульмінації;
- уміння правильного розміщення каденцій;
- необхідності вибрати, виходячи з загального функціонального плану, відповідну гармонізацію та фактуру.

Тема створення акомпанементу до пісенних мелодій розглядається на практичних заняттях з гармонії, на яких аналізуються акомпанементи

авторських пісень, надаються практичні поради з музичними ілюстраціями, студенти виконують пісні під створений акомпанемент.

Мелодії для виконання творчих завдань по створенню акомпанементу підібрані так, щоб сприяти практичному засвоєнню різних тем з курсу гармонії, дати змогу знайти більшу кількість варіантів акомпанементу до даних інтонаційних моделей, бути використаними під час проходження педагогічних практик і у майбутній практичній діяльності. Завдання можна підібрати у такій послідовності, яка відповідає поступовому ускладненню інтонаційного співвідношення мелодичного та гармонічного планів, із урахуванням вивченого теоретичного матеріалу, а саме:

- мелодії з рухом по звуках акорду;
- мелодії з неакордовими, альтерованими звуками;
- мелодії з прихованими відхиленнями, модуляцією;
- інтонаційно та ритмічно розвинені мелодії.

Музично-інструментальна підготовка акомпаніатора, концертмейстера передбачає опанування навичок виконавської діяльності, в основу якої покладено органічне поєднання таких компонентів як розвиток загальномузичних теоретичних знань та вмінь; розвиток практичних навичок гри на інструменті; формування культури звуку та техніки виконання; вміння сприймати музику через пізнання її суті та змісту і подальше втілення цього змісту в конкретному звучанні. Спираючись на комплекс фахових вимог, можна визначити завдання музично-інструментальної підготовки майбутнього концертмейстера:

- формування та розвиток виконавського апарату, володіння виконавською технікою;
- вміння виконувати інструментальні твори різних за стилем, жанром та формою;
- вміння розкрити художній образ музичного твору засобами музичної виразності та власного виконавського досвіду;
- володіння навичками самостійної роботи.

Музично-інструментальна підготовка є багатогранною системою, яка поєднує відносно самостійні та взаємопов'язані компоненти – теоретичний, методичний і практичний, кожен з яких виконує свої специфічні функції.

Слід зазначити, що багатоскладова комплексна природа виконавського мистецтва, що тісно пов'язане з акомпаніаторською діяльністю, його традиції та особливості функціонування в сучасному музичному житті суспільства зумовлюють змінність поглядів педагогів-музикантів різних поколінь на виконавську діяльність та наповнюють новим змістом процес виконавської підготовки. Загальним завданням сучасної музично-виконавської підготовки є розвиток любові до музичного мистецтва, осмисленості сприйняття та здібності до емоційного відгуку на нього, забезпечення всебічного оволодіння музично-виконавськими навичками й уміннями, які дозволяють виконувати музичні твори різних стилів і жанрів, розкривати їх художньо-образний зміст, висловлюючи при цьому своє ставлення та проявляючи власне розуміння.

Традиційна методика навчання гри на інструменті в більшості випадків спрямована на технологічну однобічність розвитку; засвоєння теоретичної інформації відбувається переважно відокремлено, без тісного зв'язку з виконавським процесом. Це заважає практично застосовувати знання, а засвоєнний студентами протягом року репертуар та оволодіння виконавською майстерністю обмежує їх музично-естетичні враження, не створює можливості для мистецької самореалізації в процесі інтерпретації музичних творів.

Для того, щоб визначити причини та характер труднощів, пов'язаних з опануванням техніки створення (підбору) акомпанементу, а також виробити деякі практичні рекомендації щодо розвитку цієї навички, необхідно усвідомити найважливіші особливості створення акомпанементу за фортепіано як специфічного виду практично-творчої діяльності.

Основними передумовами оволодіння ним є:

1) розвиток навичок виконавсько-творчого володіння музичним матеріалом (виконавська техніка);

2) формування навичок перетворення музичних образів на внутрішні слухові уявлення;

3) високорозвинена слухова підготовка, в якій особлива увага повинна приділятися формуванню усвідомлених музичних уявлень, активного мелодичного та гармонічного слуху, музичного мислення, почуття форми;

4) багатий та різноманітний музично-слуховий досвід, який передбачає знання метро-ритмічних, фактурних, структурних стереотипів музики;

5) здатність до перетворення наявних у пам'яті акордово-гармонічних зворотів і послідовностей та створення на їх основі нових;

6) засвоєння певних норм і їх реалізація у звучанні на музичному інструменті.

Перешкодою для створення акомпанементу є:

1) слабка теоретична й практична підготовка з гармонії. Навіть уміння вільно, невимушено грати технічні вправи ще не є запорукою успіху. Найголовніше тут – творче володіння музичним матеріалом, уміння відчувати кожний елемент гармонії як інтонацію, як частку живого музичного організму. Акорд, послідовність акордів, мелодичний зворот, ритмічна або фактурна фігура повинні настроювати на ту чи іншу емоційну хвилю, пробуджувати творчу фантазію, викликати ті або інші жанрові асоціації.

2) Істотною причиною труднощів є відсутність почуття логіки гармонічного розвитку. Часто студенти сприймають гармонічний матеріал як конгломерат не пов'язаних функціональною логікою акордів: співзвуччя „нанизуються” одне за одним, а ціле випадає з поля зору. Необхідно мислити не окремими акордами, а цілими зворотами (“блоками”), ясно відчуваючи й усвідомлюючи їхнє місце та роль у побудові музичної форми.

3) Звичка користуватися тільки готовими “наборами” акордів призводить до схематизму та штампу, що гальмує розвиток творчої фантазії,

тому потрібно прагнути до збагачення гармонічної основи акомпанементів через варіювання засобів гармонії, метро-ритму, фактури.

Необхідно усвідомити, що навчальний твір (пісня) є моделлю художнього твору. Він має бути виразним, жанрово визначеним, струнким за формою, яким за логікою ладо-гармонічного й тематичного розвитку. Варто звертати увагу на взаємозв'язок елементів музичної мови, аналізувати (хоча б на елементарному рівні) прийоми розвитку музичного матеріалу. Зважаючи на труднощі, пов'язані з побудовою музичного цілого, рекомендується поетапно оволодівати гармонічними засобами у взаємозв'язку з іншими музичними компонентами (мелодією, фактурою, метро-ритмом).

Ведучим фактором процесу розвитку в інструментальному класі є систематичне, послідовне засвоєння студентами музично-теоретичної інформації та технологічних художньо-виконавських умінь, формування естетичного ставлення до музики, комплексний розвиток загальних, музичних, творчих здібностей. Процес навчання в інструментальному класі ґрунтується на засадах органічної єдності музичного виховання, що являє собою цілеспрямований, систематичний розвиток музичної культури та музичних здібностей особистості; виховання емоційного відгуку на музику, розуміння й глибокого переживання її змісту; музичної освіти, котра розглядається як процес засвоєння знань, умінь та навичок, отриманих під час навчання та необхідних для музичної діяльності, що створює найкращі можливості для становлення особистості.

"Тільки якщо у виконавця є ясний художній намір, якщо музика звучить у нього всередині, він зуміє використати і свої технічні ресурси, і, по можливості подолати недосконалість інструмента, та головне – захопити слухачів". (О. Гольденвейзер)

3.2. Читання нот з листа

Відмінне володіння інструментом, голосом, вміння читати з листа, імпровізувати багато в чому визначають успіх професійної діяльності музиканта. В ряді таких необхідних умінь – вміння акомпанувати.

Технічне відпрацювання фактури акомпанементу, опрацювання "пальцевих механізмів" дуже важлива для навиків гри. Розвиваючи ці сторони, студент – майбутній музичний керівник – зможе навчитися підбору по слуху елементарної дитячої пісні, для акомпанементу ритмічним рухам так і для супроводу дитячому ансамблю, хору, власному співу.

Читка шкільних пісень з листа – це традиційна робота в класі акомпанементу. Студент стикається з новою для себе задачею – зіграти одноразово з солістом без зупинок і фальшивих нот, по можливості виразно. Це дуже складна задача, особливо при сьогodнішній підготовці студента. Тому починати краще з легких пісень, але обов'язково – з простішого типу акомпанементу.

Для розвитку навиків читки з листа необхідно виробити вміння беззупинного виконання, навчитися сприймати матеріал в цілому, а не окремими музичними знаками.

"Найкращий спосіб навчитися швидко читати – це як можна більше читати". (І. Гофман)

Слід зазначити, що між поняттями акомпаніатор і концертмейстер є істотна відмінність. Діяльність акомпаніатора - діяльність виконавська. Акомпаніатор повинен володіти всіма якостями виконавця: артистизмом, умінням транспонувати, читати з листа, володіти швидкою реакцією і винахідливістю, щоб під час виступу запобігти будь-якій можливій «аварії» з боку соліста.

Читанням з листа зазвичай займаються в початковій школі, а потім, по міру того, як вивчені твори стають довшими і складнішими, цю роботу практично припиняють. Методика навчання читання з листа пов'язана не тільки з розвитком внутрішнього слуху, але і з вихованням музичної свідомості, аналітичних здібностей. Важливо швидко зрозуміти художній зміст твору, вловити найхарактерніше в його змісті, вміння відокремити головне від другорядного в будь-якому матеріалі. Тоді відкривається можливість читати текст не «нота за нотою », а сумарно, великими

звуковими комплексами, так само, як протікає процес читання словесного тексту.

Велику користь для розвитку навичок акомпанементу з листа приносить щоденна читка з листа невеликих творів. Важливо, щоб вона не зводилася до розбору твору.

Робота над розвитком акомпаніаторських навичок і читання з листа повинна проходити систематично, планомірно, враховуючи, звичайно ж, індивідуальну професійну підготовку гри. Звідси, відповідно, підбирається музичний матеріал, на якому можна простежити, як долаються фактурні перешкоди.

Володіння навичками читання з листа і акомпанементу з листа - це напрацьований в процесі вивчення різнохарактерних творів досвід.

В ході вивчення вокальних творів увага звертається на їх утримання, композиційну структуру і характер фактури, зміст поетичного тексту, зв'язок слова і звуку, специфічність партії вокаліста. І найголовніше - проблема співвідношення вокальної партії та акомпанементу, злиття їх в єдиному художньому синтезі, прагнення до максимального виявлення всіх елементів акомпанементу для створення гармонійно-цілісного музичного образу повинна бути предметом особливої уваги.

Висновки

В результаті багатовікового розвитку акомпанемент виріс з примітивної ритмічної підтримки голосу до найскладнішої за своїм змістом і технічним засобам викладу музики. Навчитися добре акомпанувати не менше складно, ніж добре навчитися грати на роялі. Акомпанування є спільним музикуванням, що представляє собою один з важливих моментів у розвитку музиканта.

Слід зазначити, що між поняттями акомпаніатор і концертмейстер є істотна відмінність. Діяльність акомпаніатора - діяльність виконавська. Акомпаніатор повинен володіти всіма якостями виконавця: артистизмом, умінням транспонувати, читати з листа, володіти швидкою реакцією і винахідливістю.

Вища мета акомпанементу - виховання артистичної особистості. Артистизм з такими його якостями, про які говорив К. С. Станіславський, - спостережливість, вразливість, темперамент, уява, фантазія, розум, смак, безпосередність, необхідні й акомпаніатору; і треба в кожного студента відкрити і розвинути ці якості. Майстерність і творчість взаємопов'язані. Ремесло - лише щабель до вільної творчості, але щабель, який необхідний, вирішальна риса - сила уяви, натхненність. Виховуючи музичний смак, залучаючи до світу прекрасного, треба навчити студентів виконувати так опукло, талановито, щоб зацікавити слухачів, змусити їх тонко відчувати, розуміти всі нюанси виконавського плану, закладені в творі.

Робота над акомпанементом - складна і дуже цікава справа. Вчитися їй можна і потрібно все життя, тому що музика вимагає постійного вдосконалення. Головне, щоб багатогранна концертмейстерська діяльність приносила радість і задоволення, щоб знову і знову хотілося сісти за інструмент, висловити свої думки і почуття, адже музика, як відомо, - мова душі.

Головною особливістю акомпаніаторської діяльності є її багатосторонність, необхідність вирішення різноманітних технічних, виконавських і творчих завдань. Специфіка самої дисципліни «Акомпанемент» полягає в тому, що вона розглядається не просто як окремий предмет спеціального циклу, а як комплексне інтегроване утворення ряду напрямків музичної підготовки. Основу інтеграції становлять теоретичні знання, накопичені студентом в процесі вивчення елементарної теорії музики, гармонії, сольфеджіо, аналізу музичних творів, аранжування, а також практичні вміння та навички, сформовані в ході вокально-хорової та інструментальної підготовки.

Таким чином, уроки акомпанементу вимагають ясного усвідомлення освітніх і виховних завдань, що стоять перед педагогом на всіх етапах навчання та системного підходу до їх вирішення.

Ще великий Куперен говорив, що «... немає нічого більш привабливого для самого себе і ніщо нас так не зближує з іншими, як вміння бути хорошим акомпаніатором».

Література

1. Крючков Н. А. Мистецтво акомпанементу як предмет навчання / Н. А. Крючков. - Л., «Музгиз», 1961. - 124 с.
2. Люблінський А. А. Теорія і практика акомпанементу. Методична основа / А. А. Люблінський. - Л., «Музика», 1972. - 167 с.
3. Люблинский А. А. Теория и практика аккомпанемента. Методологические основы. – Л.: Музыка, 1972. – 80 с.
4. Подольская В. В. Развитие навыков аккомпанемента с листа // О работе концертмейстера. – М.: Музыка, 1974. – С. 88–110.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>